

Адријана Младеновић,¹

Мастер правник,

Судијски приправник

Основног суда у Нишу

UDK: 342.7:613(497.11)

DOI: 10.5281/zenodo.12599396

Научна критика

Примљен: 19. 01. 2024.

Прихваћен: 22. 05. 2024.

ПРАВНА ЗАШТИТА ЗДРАВСТВЕНИХ ПОДАТАКА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Апстракт: Право на приватности и право на заштиту података о личности развила су се као два основна права у савременом свету. Поред такозваних обичних података Закон о заштити података о личности РС познаје и посебне врсте података о личности за које важи другачији и строжи режим обраде, међу којима су и здравствени подаци физичких лица. Поред овог основног закона, у праву Републике Србије постоји и низ посебних закона којима се регулишу питања која се односе на здравствене податке као податке о личности. Имајући у виду да наше личне историје здравља представљају посебну врсту података који се сматрају нарочито осетљивим неопходно је обезбедити одговарајућа правила њихове обраде и правне заштите. Предмет овог рада јесте да сагледа у чему се састоји правна заштита наведених података и то кроз специфичност здравствених података као података о личности који се обрађују од стране здравствених установа, које су то законом предвиђене одредбе којима се може постићи њихова већа заштита и каква је њихова примена у пракси, какав је законодавни оквир који се односи на ове податке и њихова усклађеност, и на послетку, уколико дође до повреде истих, какав је систем њихове заштите предвиђен у правном систему Републике Србије.

Кључне речи: заштита података о личности, подаци о здрављу, поверљивост података, обрада посебних врста података, правна заштита.

¹ amladenovic901@gmail.com

1. Увод

Право на приватност једно је од универзалних права човека установљених у Универзалној декларацији о људским правима која је усвојена 1948. године у Паризу. У најопштијем смислу, приватност се дефинише као захтев појединца да одреди које информације о себи треба да буду познате другима. Ово такође укључује када ће се такве информације добити и у коју сврху ће их други користити (Westin, 2003:431). Из права на приватност развила су се и друга права, међу којима се издваја право на заштиту података о личности. Да је реч о значајном праву говори нам и чињеница да је оно зајемчено највишим актом наше државе, Уставом Републике Србије.² Поред тога Уставом је предвиђено и право на здравствену заштиту појединаца.³ Ова два права се прожимају и у међусобној су условљености имајући у виду да се у оквиру система здравствене заштите прикупља велики број података о личности физичких лица који се односе на њихово здравствено стање. У поступку пружања здравствене заштите здравствене установе и њихови радници приликом обављања свог посла долазе у посед великог броја личних података које прикупљају, архивирају, чувају, копирају, преносе, употребљавају, стављају на увид и врше различите врсте обраде наведених података. Када је реч о здравственим подацима грађана, говоримо о строго личној сфери приватности, чија се материјализација врши путем гарантовања правне заштите поверљивих здравствених података пацијената (Брковић, Јовановић, Тотић, 2020:207). Ови подаци се односе како на опште податке о личности као што су име и презиме, датум рођења, адреса пребивалишта, брачни, радни статус, али се поред наведених, прикупља и велики број података о здравственом стању физичких лица. Оно што је специфично јесте да управо ови подаци, који се односе на физичко и психичко здравље одређеног лица, представљају личне податке који се сматрају посебном врстом података који су нарочито осетљиви, и управо су они предмет правне заштите. Питање заштите приватности пацијената је од изузетног значаја за слободу и остваривање основних права грађана, те је неопходно утврдити степен и обим њихове заштите (Брковић et al. 2020:205).

Код података о личности уопште, па самим тим и здравствених података, битно је поменути важну улогу државе која се огледа у стварању адекватног законодавног оквира којим би се предвидела одговарајућа обрада и заштита ових података. У нашем правном систему Закон о

² Чл. 42 Устава Републике Србије (*Сл гласник РС* бр. 98/2006 и 115/2021);

³ Чл. 68 Устава Републике Србије (*Сл гласник РС* бр. 98/2006 и 115/2021);

заштити података о личности је основни закон који пружа овакав вид заштите (у даљем тексту: ЗЗПЛ).⁴ Како се ради о великом броју осетљивих личних података законским одредбама предвиђен је строжи режим њихове обраде, али и ригорозније поступање које се односи на одредбе поштовања начела обраде, поштовање одређених мера заштите и безбедности обраде од стране руковалаца и обрађивача. У пракси, поштовање ових одредби може имати посебан значај за адекватнију заштиту наших података о здрављу. Поред основног закона којим се штите подаци о личности, предвиђен је и низ закона у области здравственог система који садрже посебне одредбе које се односе на податке о здрављу које су саставни део медицинских евиденција и електронских картона здравствених установа, те се поставља питање безбедности ових података имајући у виду да, уколико нису адекватно заштићени, представљају велики ризик за повреду права на приватност. Поред закона, заштита ових података поверена је и здравственим радницима који имају посебне обавезе у вези заштите података о здрављу. Због чињенице да су у питању подаци који су осетљиви и који се односе на једну од најприватнијих сфера живота, њихово сазнање од стране трећих лица или јавности може довести до значајније повреде личности појединца и његових података о личности па је законом предвиђен и одређени пут заштите ових права.

2. Здравствени подаци као подаци о личности њихова заштита

Када говоримо о појмовном одређењу података о личности уопште, полази се од дефиниције предвиђене Општом уредбом о заштити података о личности ЕУ, која представља најважнији акт у области заштите података о личности (у даљем тексту: Општа Уредба).⁵ Подаци о личности дефинисани су као сви подаци који се односе на физичко лице чији је идентитет одређен или се може одредити, посредно или непосредно, на основу одређених ознака идентитета. Оваква дефиниција прихваћена је и у нашем Закону о заштити података о личности.⁶ Дефинисање податка о личности на овај начин је доста широко постављен појам те је било неопходно додатно конкретизовати шта у оквиру података о личности представља здравствени податак, имајући у виду да је у

⁴ Закон о заштити података о личности (Сл. гласник РС бр. 87/2018);

⁵ Општа уредба о заштити података о личности ЕУ/Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the Protection of Natural Persons with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of such Data, and repealing Directive 95&46EC (General Data Protection Regulation), 27. 4. 2016

⁶ Чл. 4, ст. 1, тач. 1 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РС бр. 87/2018);

законом датој дефиницији предвиђено да се, поред осталог, податак о личности односи и на физички, физиолошки, генетски, и ментални идентитет одређеног лица.

Општом Уредбом ЕУ посебно је дефинисан здравствени податак, најпре широм дефиницијом која се налази у ставу 35 Преамбуле Опште Уредбе, међутим како текст Преамбуле није преузет приликом доношења Закона о заштити података о личности, ова шира дефиниција изостављена је из текста нашег закона. ЗЗПЛ дефинише податке о здрављу као податке о физичком или менталном здрављу физичког лица, укључујући и оне о пружању здравствених услуга, којима се откривају информације о здравственом стању. Потребно је напоменути да наш закон дефинише и генетске и биометријске податке, те да када се прича о појму здравствених података треба имати у виду и ове две дефиниције.⁷

Дефиниција здравственог податка у нашем закону, која је преузета из основног текста Опште Уредбе је ужа, имајући у виду дефиницију која је дата у Преамбули Опште Уредбе. Поређења ради, Преамбула предвиђа, између осталог, и информације добијене из тестирања, или испитивања дела тела или телесне супстанце, узорака, информације о болести, инвалидитету, ризику од болести, историји болести, клиничком лечењу, или физиолошком или биомедицинском стању лица на које се подаци односе без обзира на њихов извор, на пример од лекара или другог здравственог радника, болнице, медицинског уређаја или *in vitro* дијагностичког теста.⁸ Иако синтагма из ЗЗПЛ-а код дефинисања података о здрављу која се односи на „пужање здравствених услуга којима се открива информација о стању лица“ покрива засигурно велики број услуга које се пружају лицима у оквиру здравствене заштите, ипак због модернизације и убрзаног развоја медицине требало би имати у виду уношење и дела текста Преамбуле у наше законодавство ради потпуног усклађивања.

Подаци о здрављу сврстани су у групу посебних врста података. Законом је предвиђено да је обрада посебне врсте података забрањена, осим

⁷ Генетски податак је податак о личности који се односи на наслеђена или стечена генетска обележја физичког лица која пружају јединствену информацију о физиологији или здрављу тог лица, а нарочито они који су добијени анализом из узорка биолошког порекла. Биометријски податак је податак о личности добијен посебном техничком обрадом у вези са физичким обележјима, физиолошким обележјима, понашања физичког лица, која омогућава или потврђује јединствену идентификацију тог лица, као што је слика његовог лица или његови дактилоскопски подаци. Видети: чл. 4, ст. 1, тач. 14 и 15 и 16 Закона о заштити података о личности (*Сл. гласник РС* бр. 87/2018);

⁸ Став 35 Преамбуле Опште Уредбе о заштити података о личности ЕУ од 27. априла 2016. године;

у законом изузетно предвиђеним случајевима.⁹ Руковаоци и обрађивачи, у овом случају првенствено здравствене установе и приватне праксе, приликом обраде морају поштовати сва начела обраде података предвиђена законом, од којих се нарочито издвајају начело минимизације података као и начело интегритета и поверљивости података, чија је улога да обезбеди да подаци који се обрађују морају бити примерени, битни и ограничени на одређену сврху, и да се обрађују на начин који обезбеђује одговарајућу заштиту.¹⁰ Осим наведеног, а имајући у виду дигитализацију система здравствених установа, у циљу заштите података о здрављу као важне издвајају се и законом предвиђене мере заштите.¹¹ У прилог наведеном говори нам и пример из праксе Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности (у даљем тексту: Повереник), који је приликом инспекцијског надзора изрекао опомену здравственом центру као руковаоцу здравствених података због тога што је повредио одредбе које се односе на начела минимизације и интегритета и поверљивости података, као и одредбе које се односе на предвиђене мере заштите, јер је суду доставио документе који садрже податке о здравственом стању пацијенткиње, а који нису били примерени и битни за остварење сврхе коју је определио руковалац, и на такав начин их неовлашћено учинио доступним учесницима у судском поступку. Значај ових одредби огледа се и у томе да је Повереник упутио обавештење свим службама које су у контакту са подацима о пацијентима, да морају пре давања таквих података строго да поштују одредбе ЗЗПЛ-а¹² (Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, 2022).

Надаље, у случајевима повреде података о личности, а нарочито оних који се односе на податке о здрављу, постоји могућност да их неки начин сазна и шири јавност, као и трећа лица. Због наведеног веома је важно да руковалац поштује одредбе закона које се односе на безбедности података о личности. Овде се нарочито имају у виду одредбе које се односе

⁹ Чл. 17 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РС бр. 87/2018);

¹⁰ Чл. 5, ст 1, тач. 3 и 6 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РС бр. 87/2018);

¹¹ Чл. 42 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РС бр. 87/2018) који се односи на мере заштите између осталог предвиђа и обавезу руковаоца да обезбеди техничке, организационе и кадровске мере, као што је псеудонимизација, и да обезбеди примену неопходних механизма заштите током обраде како би се заштитила права и слободе лица на која се подаци односе;

¹² Одлука Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, бр. предмета: 072-04-1543/2021-07 од 8. 9. 2021. године;

на обавештавање Повереника о повреди која може да произведе ризик по права и слободе физичких лица, како би се предупредио настанак веће штете, а поред тога наметнута је додатна обавеза руковооцу да обавести и лице чији су подаци повређени.¹³ Битност поштовања ових одредби нам опет потврђује пракса Повереника који је изрекао опомену Клиничком центру који није применио одговарајуће мере заштите због чега су подаци о лабораторисјком извештају пацијента садржани у извештају откривени трећој страни, а у поступку надзора такође је утврђено да није извршена ни обавеза обавештавања Повереника, као ни лица на које се податак односи (Повереник за информације од јавног значаја, 2022).¹⁴

Обрада података о личности мора се заснивати и на законитости. Када говоримо о здравственим подацима један од најважнијих принципа законите обраде јесте пристанак. Пристанак је најопштији и очигледан фактор да озакони обраду осетљивих података о личности (Клајн Татић, 2014:230). За редован начин обраде ових података о личности пристанак се састоји у томе да смо сами, својевољно и добровољно пристали да се подвргнемо медицинском третману. За све друге начине обраде здравствених података важе посебна правила у оквиру пристанка која морају бити испуњена да би се исти сматрао законитим. Пре давања пристанка руковалац мора да лице информише ко ће руковати подацима, о сврси прикупљања и обраде, начину коришћења података, и праву да се пристанак опозове. И сам пристанак мора испунити одређене услове да би био валидан, а то је да буде добровољан, одређен, слободан, недвосмислен, специфичан и документован. Пристанак мора да се чува, и да буде саставни део документације о здравственом стању (Комитет правника за људска права – YUCOM 2019:4).

Поред наведеног, како се ради о посебној области, области здравствене заштите, постоје и посебни закони којима је предвиђена заштита података о здравственом стању физичких лица. Ово је тзв. „секторски приступ“ чији је циљ да додатно штити поступање руковалаца и обрађивача који прикупљају и обрађују здравствене податке. У Републици Србији постоји низ посебних закона којима се регулише област здравства.

На првом месту аутор издваја Закон о правима пацијената. Као посебно важан сегмент заштите података из овог закона јесте право на поверљивост података о здравственом стању. Тако, подаци из медицинске

¹³ Чл. 52 и 53 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РС бр. 87/2018);

¹⁴ Одлука Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, бр. предмета: 072-04-216/2021-07 од 3. 2. 2021. године;

документације, који се сматрају подацима о личности и који се третирају као посебно осетљиви дужни су да чувају сви здравствени радници и уколико их неовлашћено износе у јавност биће одговорни за одавање нарочито осетљивих података.¹⁵ Овим законом такође је предвиђено као посебно право, право на увид у медицинску документацију¹⁶, а посебна заштита права пацијената предвиђена је кроз установе Саветника за заштиту права пацијената и Савета за здравље. Законом је уређено поступање наведених органа уколико дође до повреде неког законом загарантованог права.¹⁷ Оно што је интересантно, јесте одредба члана 43 введенног закона у којој се наводи да су Саветник пацијената и чланови Савета за здравље обавезни да у свом раду поступају у складу са прописима којима се уређује заштита података о личности, али не наводећи на шта се то поступање конкретно односи.

Даље, Закон о здравственој заштити је у свега неколико одредби предвидео заштиту података о здрављу, истичући да се врста и обим података, сврха обраде података, садржај, доступност, мере заштите и друга питања од значаја за заштиту података о личности, која се односе и на податке који су интегрисани у информациони здравствени систем, уређују у складу са законом којим се уређује Здравствена документација и евиденције у области здравства и Законом којим се уређују права пацијената, а не Законом о заштити података о личности.¹⁸

Закон о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства предвиђа као посебно начело сразмерности и начело заштите података о личности. Овим законом предвиђена је и обавеза Завода за јавно здравље у вези са повредом података о личности, који има дужност да о повреди обавести лице на које се подаци односе, али да обавести и Министарство здравља и Повереника. Обавештавање има за циљ да се спрече негативни ефекти повреде, како се ради о подацима којима се могу открити осетљиве информације из живота појединаца (Андоновић, Прља, 2020:183,184). Медицински подаци су наведеним законом предвиђени као нарочито осетљиви подаци, а закон такође регулише бројна питања која се односе на обраду података о

¹⁵ Члан 21 и 22 Закона о правима пацијената (*Сл. гласник РС* бр. 45/2013);

¹⁶ Чл. 20 Закона о правима пацијената (*Сл. гласник РС* бр. 45/2013);

¹⁷ Чл. 38-43 Закона о правима пацијената (*Сл. гласник РС* бр. 45/2013); Неопходно је напоменути да се овде ради о заштити посебног корпуса права пацијената, који произилази од одредба наведеног закона, а који су одвојени од права која су предвиђена у ЗЗПЛ-ом;

¹⁸ Чл. 14 и 55 Закона о здравственој заштити (*Сл. гласник РС* бр. 25/2019 и 92/2023 – аутентично тумачење);

личности, бар упућујући на Закон о заштити података о личности.¹⁹ Законом се уређује и вођење електронског картона, и потврђује се принцип поверљивости података тиме да приступ подацима који се налазе у истом има само одређени круг лица, а све у законом посебно предвиђену сврху.²⁰

Поред побројаних закона, важну улогу у заштити здравствених података о личности имају и здравствени радници кроз строгу дужност очувања података које су они сазнали приликом обављања своје делатности (Андоновић, Прља, 2020:183). Здравственим радницима и другим запосленим лицима у здравственим установама забрањено је саопштавање здравствених података трећим лицима у складу са начелом поверљивости података о здравственом стању (Комитет правника за људска права- YUCOM, 2019:5). Принцип поверљивости има и одређене изузетке, када лекар може да прекрши принцип поверљивости, у случају када је то предвиђено законом, уколико постоји изричит пристанак пацијента и када лекар верује да је то у најбољем интересу пацијента, који није физички, ментално или законски способан да доноси властите одлуке. Ако лекар верује да пацијент није способан да доноси одлуке, привремено или трајно, закон допушта лекару да чини шта год је потребно за унапређење пацијентове добробити, и то може учинити без пристанка пацијента, ако је то у интересу јавности, односно у случају кад претежнијем интересу запрети одређена опасност која може да се отклони једино откривањем тајне (Клајн Татић, 2014:231-234).

Законом о заштити података о личности предвиђено је да се одредбе посебних закона којима се уређује обрада података о личности морају ускладити са наведеним законом, до краја 2020. године.²¹ На основу наведених закона и одабраних законских одредби видимо да

¹⁹ Чл 38 Закона о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства (Сл. гласник РСбр. 92/2023);

²⁰ Право приступа подацима из е-картона пацијента има изабрани лекар, односно лекар специјалиста код кога је пацијент упућен на даље лечење, у складу са законом којим се уређује здравствено осигурање, здравствени радник и здравствени сарадник, а на основу сагласности лица на које се подаци односе, као и здравствени радник и здравствани сарадник при пружању хитне медицинске помоћи, као и лекарска комисија која утврђује права у области здравственог осигурања и борачко инвалидске заштите искључиво ради очувања и унапређења здравља, спречавања, сузбијања и раног откривања болести, повреда и других поремећаја здравља и благовременог и ефикасног лечења и рехабилитације пацијента коришћењем ЛЗБ-а. Видети у: чл. 46 и 47 Закона о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства (Сл. гласник РСбр. 92/2023);

²¹ Чл. 100 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РСбр. 87/2018);

усклађивање није у потпуности извршено, ни терминолошки, ни садржински. Закон о правима пацијената и Закон о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства и даље ове податке наводе као нарочито осетљиве податке, који термин је био важећи у старом Закону о заштити података о личности из 2008. године. Међутим, ни нови Закон о заштити података о личности није терминолошки доследан, па податке најпре наводи као податке о здрављу, а касније податке о здравственом стању, па се поставља питање да ли би здравствени радник могао прекршајно одговорати јер је прекршио обавезу чувања нарочито осетљивих података о личности пацијента, када исти термин не постоји у Закону о заштити података о личности.²²

Осим наведеног, у пракси се, поводом оцене уставности члана 5 Закона о остваривању права на здравствену заштиту деце, трудница и породиља са чланом 42 Устава РС отворило битно питање односа права на заштиту података о личности и права на заштиту здравља односно остваривања здравствене заштите.²³ Иако је ова одлука донета у време важења старог Закона о заштити података о личности, ово питање може се и данас поставити као важно у односу на податке о здравственом стању. Према предлагачу спорном одредбом члана 5 наведеног закона није била прописана сврха прикупљања података о здравственом стању, тачније о трудноћи, престанку трудноће, мртворођеној деци и деци умрлој у првој години живота, као ни питање држања и обраде наведених података. Уставни суд одбио је предлог за утврђивање неуставности. Образлажући своју одлуку Уставни суд није у довољној мери био усмерен на пропуст у законодавном регулисању режима заштите података о личности из наведеног закона. Осим тога, одлука Суда остала је недоречена у погледу контрадикторности различитих закона којима се уређује област здравствених података, као и њихова усаглашеност са основним законом из ове области (Рајић, 2015:807,811). Члан 5 наведеног закона остао је непромењен, што говори у прилог наведеној тези о неусклађивању посебних закона у области здравства са Законом о заштити података о личности.

3. Механизми правне заштите

Законом о заштити података о личности предвиђен је скуп права субјекта чији се подаци обрађују, као што су на пример право на брисање

²² Златко Петровић, Усклађивање прописа РС са Законом о заштити података о личности, Портал за право и привреду, <https://lawlife.rs/index.php/pravo/143-uskladjivanje-propisa-rs-sa-zakonom-o-zastiti-podataka-o-licnosti>, Преузето 18.12.2023.

²³ Одлука Уставног суда ИУз-421/2013, *Сл. гласник РС*бр. 73/2014;

података, право на исправку и допуну, право на преносивост података и друга. Како се у здравственом систему обрађује велики број података физичких лица, свако лице може да захтева остварење наведених права предвиђених ЗЗПЛ-ом. На пример, то може бити брисање неког податка из здравствене евиденције за којим је престала сврха обраде, или се може захтевати измена неког податка о здрављу који је погрешно унет у информациони здравствени систем. Само предвиђање ових права није довољно, већ је потребно установити механизам остварења правне заштите истих уколико дође до њиховог непоштовања. Иако подаци о здрављу представљају посебну врсту података, за које важи строжи режим обраде, ипак уколико дође до повреде неког законом предвиђеног права, а који се односи на здравствене податке лица, пут њихове заштите исти је као и код осталих података о личности који се не би односили на здравље уопште.

Стога, најпре можемо да се непосредно обратимо руковоацу података, односно било којој здравственој установи, подношењем захтева да ли нека здравствена установа обрађује наше податке и захтев да нам иста достави копију наведених података. Законом није прописана садржина, нити форма наведених захтева, али су они доступни на сајту Повереника.²⁴ Након пријема захтева означена здравствена установа дужна је да поступи у року од 30 дана од пријема захтева, који може бити продужен на још 60 дана у зависности од сложености захтева. Уколико руковалац не поступи по захтеву дужан је да подносиоца обавести о разлозима за непоступање, као и да лице поучи о праву на подношење притужбе Поверенику, односно тужбе суду.²⁵

У случајевима када руковалац одбије захтев или не поступи по захтеву у законом прописаном року на располагању је могућност подношења притужбе Поверенику. Повереник је најважнији орган у поступку заштите података о личности, и њему су дата велика и сложена овлашћења. Законом о заштити података о личности прописана је надлежност Повереника и широки круг послова које он обавља. Тако, Повереник поступа по примљеним притужбама и у посебном поступку утврђује да ли је дошло до повреде законом предвиђених права и дужан је да подносиоца захтева обавести о току и резултатима поступка.²⁶ Повере-

²⁴ Видети на: Формулари – Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности (poverenik.rs)

²⁵ Чл. 21 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РСбр. 87/2018);

²⁶ Члан 78, ст. 1, тач. 6 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РСбр. 87/2018);

ник одлучује решењем, и то о налагању руковаоцу, решењем о одбијању притужбе, о одбацивању притужбе, као и решењем о обустави поступка.²⁷ Уколико Повереник у року од 60 дана од подношења притужбе по њој не поступи или не обавести подносиоца о току поступка који води, или о резултатима поступка, или пак ако подносилац притужбе није задовољан одлуком Повереника има право да против те одлуке покрене управни спор.²⁸ Покретање управног спора се на овај начин јавља као посебан вид заштите подносиоца притужбе против неодлучивања или по њега неповољног одлучивања од стране Повереника. Овај спор покреће се тужбом која се подноси Управном суду који у конкретном случају одлучује само о законитости одлуке Повереника, те се не упушта у питања стручности и целисходности његовог рада (Андоновић, Прља, 2020:168).

Законом о заштити података о личности предвиђена је и судска заштита виду права на накнаду штете, како материјалне тако и нематеријалне. У случајевима настанка штете у погледу права на заштиту података о личности примењују се општа правила одштетног права, односно Закона о облигационим односима, (Андоновић: 2019:276,277) па се овај вид заштите покреће подношењем тужбе надлежном суду у парничном поступку. Законом је предвиђено и право тужиоца да овласти представника удружења које се бави заштитом права и слобода лица на које се подаци односе да га заступа у наведеним поступцима, и тиме је предвиђена могућност подношења колективних тужби.²⁹ Ово би било одговарајуће решење када дође до повреде здравствених података великог броја лица од стране исте здравствене установе, па се тиме постиже и остваривање начела ефикасности у парничном поступку, као и адекватан рад суда. Захтев за накнаду било ког облика штете усмерен је према одговорном руковаоцу или обрађивачу који се могу ослободити одговорности уколико докажу да ни на који начин нису одговорни за настанак штете, али терет доказивања да је штета настала из разлога који не лежи у њиховој кривици је на самом руковаоцу, односно обрађивачу.³⁰

Лични подаци штите се и одребама прекршајног права, и то како Законом о заштити података о личности, тако и применом правила предвиђених посебним законима у области здравствене заштите. У

²⁷ www.poverenik.rs/sr/zastita-podataka/шематски-приказ-поступка2.html;

²⁸ Чл. 83, ст. 1 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РСбр. 87/2018);

²⁹ Чл. 85 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РСбр. 87/2018);

³⁰ Чл. 86 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РС бр. 87/2018);

односу на прекршаје предвиђене одредбом члана 95 ЗЗПЛ-а примењују се правила поступка прописаног Законом о прекршајима, те поступак води и казне изриче Прекршајни суд. Распон новчаних казни креће се од 50.000 до 2.000.000 динара односно од 5.000 до 150.000 динара за физичка лица и одговорна лица у правном лицу или државном органу (Андоновић. Прља, 2020:170-172). Прекршајна заштита предвиђена је и Законом о правима пацијената и Законом о здравственој заштити на тај начин што ће се здравствена установа, односно друго правно лице које обавља здравствену делатност, као и здравствени радник, казнити новчаном казном уколико прекрше обавезу чувања нарочито осетљивих података, односно располажу подацима из медицинске документације супротно законом предвиђеним одредбама.³¹

Специфичности правне заштите предвиђене Законом о заштити података о личности јесте да подношење тужбе суду не утиче на право лица да покрене друге поступке управне или судске заштите³², што значи лице може водити неколико спорова истовремено. Са једне стране то му омогућава повећану заштиту, али са друге ствара неизвесност доношења различитих одлука о истом чињеничном стању.

Посебан проблем који се односи на обраду и заштиту здравствених података јесу нове технологије у области здравства, конкретно мобилне апликације. Овде се ради о апликацијама које се односе на праћење здравствених стања и које обрађују здравствене податке самостално или заједно са другим подацима о личности, као што су године, висина, тежина, као и опште здравствено стање. Посебан законодавни оквир који регулише ова правила је још је у развоју на територији ЕУ.³³ Услови под којима се ови подаци обрађују и начин њихове обраде по правилу је садржан у Политикама приватности апликација која мора да садржи све потребне информације о обради података о личности и да буде написана јасним језиком који корисник може да разуме и да на основу тога да сагласност за обраду здравствених података.³⁴ Међутим, како су Политике приватности често обимне и нејасне, лица пристају на

³¹ Видети чланове 251 и 252 Закона о здравственој заштити (Сл. гласник РС бр.25/2019 и 92/2023 – аутентично тумачење); Чл.44 и 45 Закона о правима пацијената (Сл. гласник РС бр. 45/2013);

³² Чл. 84 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РС бр. 87/2018);

³³ Више о теми видети на: <https://europa.rs/zdravstvena-zastita-u-dzepu-mogucnostim-zdravstva/>

³⁴ АКТ Тодоровић and partners (2022). Pristanak na obradu podataka o zdravstvenom stanju, <https://www.akt.rs/publikacije/pristanak-na-obradu-podataka-o-zdravstvenom-stanju>, Преузето 18.12.2023.

прикупљање и обраду осетљивих података кроз ове апликације, често незнајући како ће се оне даље користити, што ствара велику могућност злоупотреба и повреда.

4. Закључак

Ефикасна заштита података о личности, усклађена са савременим стандардима, представља једну од кључних претпоставки за уживање права на приватност, као једног од основних права на којима се темеље односи између грађана и јавних власти у модерном друштву (Ресановић, 2019: 39).

Подаци о здрављу задиру у наинтимнију сферу приватности појединаца, стога се и убрајају у групу посебне врсте података. Њихова заштита је ефикасно предвиђена законодавством. Најпре Закон о заштити података о личности дефинише податке о здрављу и сврстава их у посебну групу података предвиђајући висок степен њихове заштите. Ова заштита огледа се најпре кроз забрану њихове обраде, односно могућност обраде само под посебним условима, захтева се поштовање одредби које се односе на закониту обраду, као и поштовање начела предвиђених законом. Њихова заштита додатно је пооштрена применом одредби које предвиђају изричит пристанак за њихову обраду, предвиђање мера безбедности које су руковооци дужни да предузму, као и поштовање одредби које се тичу безбедности обраде. Међутим, иако адекватна законска заштита постоји на папиру, неефикасност се огледа у неправилној или неадекватној примени законом предвиђене заштите, јер смо сведоци честих повреда здравствених података о личности³⁵, што нам је и показала пракса Повереника.

Осим тога у области здравствене заштите предвиђен је низ посебних прописа, који кроз више одредби предвиђају заштиту здравствених података из медицинских евиденција, који их и сами препознају као осетљиве податке и предвиђају посебна правила заштите. Упрвом плану јесу начела њихове заштите од стране здравствених установа и поштовање начела поверљивости од стране широког круга лица која у њима раде. Примена ових прописа уз Закон о заштити података о личности треба да допринесе већој безбедности података о здрављу,

³⁵ BDK Advokati (2026). Srbija: Curenje podataka o mentalnom zdravlju pacijenta; <https://bdkadvokati.com/sr/srbija-curenje-podataka-o-mentalnom-zdravlju-pacijenta/>; Pravilaw (2021). Zdravstveni podaci o ličnosti u Srbiji, 02/08/2021, <https://pravilaw.rs/2021/08/02/zdravstveni-podaci-zastita/>; BBC.rs (2018). Šta nije u redu sa aplikacijom „Izabrani doktor“, P. Živić, 11 jun 2018, <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-44395059>, Преузето 18.12.2023

али у конкретном ова заштита изостаје, из разлога што посебни закони нису у потпуности усклађени са основним законом који се односи на заштиту података о личности, чиме се подрива принцип јединствености и хармонизације правног поретка Републике Србије.

Иако се у конкретном ради о посебној групи података, који се сматрају осетљивим и због чије повреде могу настати теже последице по право на приватност, механизми правне заштите предвиђени у закону јесу адекватни. Правна заштита ових података се остварује на више нивоа, и то кроз обраћање руковоаоцу, заштиту пред Повереником и судом. Неефикасност се огледа у поштовању одредби закона који се тичу адекватног руковања подацима о здрављу и очувања безбедности ових података, како од стране здравствених установа, тако и поштовању принципа поверљивости.

Ради очувања приватности, и здравствених података о личности неопходно је уложити додатне напоре за изучавање, тумачење, разумевање и правилну примену одредби Закона о заштити података о личности, како би се оне могле у пракси заиста примењивати на правилан начин, а нарочито имајући у виду развој и тежњу ка дигитализацији система у здравству.

Литература

Андоновић, С. (2019) *Заштита података у електронској јавној управи у Републици Србији* – Правни аспекти, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду;

Брковић, Р., Јовановић З., Тотић М. (2020). Право на приватност и заштиту личних података запосленог као пацијента у праву Републике Србије, *Анали Правног Факултета Универзитета у Зеници*, бр. 24, 2020, стр. 205-224;

Клајн Татић, В. (2014). Професионална тајна здравствених радника и разлози за њено откривање, *Страни правни живот*, Институт за упоредно право, Београд, 2014, стр. 225-242;

Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности (2022). *Заштита података о личности: Ставови и мишљења Повереника*, Публикација бр. 7, Београд, 2022, стр. 21-27 и 35-41;

Прља, Д., Андоновић, С. (2020) *Основи права заштите података о личности*, Институт за упоредно право, Београд;

Рајић, Н (2015). Заштита података о личности и остваривање права из области здравствене заштите – анализа одлуке Уставног суда Србије, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2, 2015, стр. 797-812;

Ресановић, А. (2019). Заштита података о личности у Србији, у: *Монографија: 15 година рада Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности*, Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Београд, 2019, стр. 39-51;

Комитет правника за људска права/УУСОМ (2019). *Буклети о заштити података о личности кроз институције - здравствене установе, Која су права грађана на заштиту података о личности*, Комитет правника за људска права/УУСОМ. 2019;

Westin, A. (2003). Social and Political Dimensions of Privacy, *Journal of Social Issues*, Vol. 59, No. 2, 2003, стр. 431-453;

Правни акти

Устав Републике Србије, *Сл гласник РС* бр. 98/2006 и 115/2021

Закон о заштити података о личности, *Сл. гласник РС* бр. 87/2018

Закон о правима пацијената, *Сл. гласник РС* бр. 45/2013

Закона о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства, *Сл. гласник РС* бр. 92/2023

Закона о здравственој заштити, *Сл. гласник РС* бр. 25/2019 и 92/2023-аутентично тумачење

Општа уредба о заштити података о личности ЕУ/Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the Protection of Natural Persons with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of such Data, and repealing Directive 95&46EC (General Data Protection Regulation) од 27. априла 2016

Универзална декларација Уједињених нација о људским правима, Организација Уједињених Нација 217 (ИИИ), од 10. децембра 1948, Париз

Одлуке

Одлука Уставног суда ИУз-421/2013, *Службени гласник РС* бр. 73/2014

Одлука Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Бр. предмета: 072-04-1543/2021-07 од 8. 9. 2021. године;

Одлука Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Бр. предмета: 072-04-216/2021-07 од 3. 2. 2021. године;

Електронски извори

АКТ Тодоровић and partners (2022). Pristanak na obradu podataka o zdravstvenom stanju, <https://www.akt.rs/publikacije/pristanak-na-obradu-podataka-o-zdravstvenom-stanju>, pristup 18.12.2023

BBC.rs (2018). Šta nije u redu sa aplikacijom „Izabrani doktor“, P. Živić, 11 jun 2018, <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-44395059> , pristup 18.12.2023

BDK Advokati (2026). Srbija: Curenje podataka o mentalnom zdravlju pacijenta, М. Поповић, Б., Иванишевић; <https://bdkadvokati.com/sr/srbija-curenje-podataka-o-mentalnom-zdravlju-pacijenta>,

EU u Srbiji (2014), Здравствена заштита у цепу, могућност м- здравства, 11/4/12014, <https://europa.rs/zdravstvena-zastita-u-dzepu-mogucnosti-m-zdravstva/>, pristup 8.1.2023

Law life - Portal za pravo i privredu (n.g), Usklađivanje propisa RS sa Zakonom o zaštiti podataka o личности, Z. Petrović, <https://lawlife.rs/index.php/pravo/143-uskladjivanje-propisa-rs-sa-zakonom-o-zastiti-podataka-o-licnosti>; pristup 18.12.2023.

Pravilaw (2021). Zdravstveni podaci o личности u Srbiji, 02/08/2021, Z. Petrovic, <https://pravilaw.rs/2021/08/02/zdravstveni-podaci-zastita/>; pristup 18.12.2023.

Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности: Formulari, <https://www.poverenik.rs/sr-yu/pristup-informacijama/formulari-di.html>, pristup 8.1.2023.

Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности: шематски приказ поступка, www.poverenik.rs/sr/заштита-података/шематски-приказ-поступка2.html, 8.1.2023.

Adrijana Mladenović, LL.M.,

Judicial Trainee at the Basic Court in Niš

LEGAL PROTECTION OF MEDICAL DATA IN SERBIAN LEGISLATION

Summary

The protection of personal data is not a novelty in our legal system because it has been developing since the FRY era, but particularly upon the adoption of the Serbian Constitution (2006) and the special Personal Data Protection Act (2008). However, the development of the international framework and the adoption of General Data Protection Regulation (GDPR, 2016) called for the adoption of a more comprehensive normative framework in this area and the improvement of the personal data protection system in Serbia, which would be aligned with European legislation. In the modern era, the protection of personal data is finally starting to get its rightful place. Within the scope of personal data, medical data were initially designated as particularly sensitive data. In the new legislation, they are classified in a group of a special type of data but, regardless of terminology, it is clear that they enjoy a special protection treatment. The rules on collecting, processing and respecting the confidentiality of medical data are necessary because such information is a key element in respecting the right to private life of an individual as a basic human right.

In preserving the security and protection of medical data, compliance with the provisions of the Personal Data Protection Act and special laws in the field of health play a key role. In addition, the protection of this sensitive group of data must be based on the proper operation of health institutions and healthcare workers. The processing of such data must be legal and in accordance with the principles of confidentiality, data minimization, integrity, and responsibility. If the medical data protection system is not ensured and respected, it may constitute a violation of health data, in which case additional protection mechanisms have to be activated by various institutions and authorities. Violation of medical data can have significant consequences for the right to privacy and the right to respect the personal rights of individuals. Thus, it is necessary to ensure adequate legal protection of this right in the system of the Republic of Serbia. First, it can be done by harmonizing the legislative framework in this area both at the internal level and with the European legislation, by ensuring proper implementation and compliance with the provisions provided by the law, and, above all, by raising

the citizens' awareness about the importance of personal data protection, including the protection of health data, and teaching them how to ensure their respect and protection.

Keywords: personal data protection, medical (health) data, data confidentiality, processing special types of data, legal protection.